

Početnosť rodiny a religiozita mládeže

Na príklade Spišskej diecézy

Ondrej Štefaňak

ŠTEFAŇAK, O.: Size of Family and Religiosity of Youth : On an Example of Spiš Diocese. *Studia Aloisiana*, 2, 2011, 3, s. 63 – 74.

Family and religion are two important social institutions that are changing in the contemporary world as well. For sociology, the field giving rise to this study, is very interesting interconnection between number of siblings in the family and religiosity of youth. We ask, for example: Whether and how number of siblings in the family relates to religious attitudes and behaviour of its members, especially children and youth? Is it true that in families with lower number of children are rarely present religious values? Can it be argued that more religious families have also more children? For these and other questions the present study seeks answers. It relies mainly on my own sociological research of youth religiosity in November 2006.

Keywords: number of siblings, religiosity, youth

Úvod

Sociológia sa už od počiatku svojho jestvovania zaoberala aj rodinou a náboženstvom. K dlhodobej diskusii o meniacom sa rodinnom i náboženskom svete, ako aj o ich vzájomných vzťahoch chce prispieť svojim empirickým pohľadom aj táto štúdia. Pre sociológiu i pre mňa osobne, ako sociológa náboženstva a morálky, je veľmi zaujímavé aj vzájomná súvislosť medzi početnosťou rodiny a náboženskými postojmi aj správaním súčasnej mládeže. Zaujímajú ma napr. otázky typu: Či a ako súvisí početnosť rodiny s náboženskou ideológiou¹, praxou, vedomosťami či skúsenosťami? Je pravda, že v menej početných

1 Pod náboženskou ideológiou, ktorú v sociológii náboženstva niekedy nazývame aj náboženskou doktrínou, chápeme súbor právd viery, hodnôt a noriem, ktoré sú postulované v konkrétnom náboženskom spoločenstve. V empirických výskumoch religiozity nás zaujímajú, nakoľko tieto postulované pravdy viery, hodnoty a normy akceptujú členovia konkrétnych náboženských spoločenstiev. Porov. MARIÁŇSKI, J.: Ideologia religijna. In: *Leksykon socjologii religii*. Ed. M. Libiszowska-Żółtkowska, J. Mariański. Warszawa : Verbum, 2004, s. 147.

rodinách sú zriedkavejšie prítomné náboženské hodnoty? Možno tvrdiť, že religióznejšie rodiny sú zároveň viacdetné? Na tieto i ďalšie otázky sa usilujem odpovedať najmä na základe vlastného sociologického výskumu religiozity mládeže z novembra 2006.²

1. Početnosť rodiny a religiozita

Rodina bola, je a iste aj bude tým základným rámcom, ktorý natrvalo ovplyvňuje náboženský život nasledujúcich generácií. Dokazujú to výsledky rôznych empirických výskumov. Hoci rodina prestala byť jediným sociálnym a normatívnym prostredím, do ktorého je jednotlivec takpovediac „vpísaný“, jej vplyv na religiozitu dorastajúcej generácie je naďalej značný. Nemožno síce hovoriť o dokonalom či stopercentnom odovzdávaní pokladu náboženskej viery v rodine, ale táto základná sociálna inštitúcia aj naďalej ostáva hlavným faktorom kontinuácie morálnej a náboženskej kultúry, dedenej z minulosti a podliehajúcej premenám v súčasnosti.³ Každá rodina si vytvára vlastnú hierarchiu hodnôt a noriem, ktoré odovzdáva nasledujúcim generáciám.⁴

Rodina, ako časť spoločenstva, zakladá svoju hodnotu a celistvosť na láske. Jednota rodiny je jednotou milujúcich sa osôb: manželov, rodičov a detí. Jej hodnota spočíva v tom, že sa v nej splietajú rôzne formy lásky: manželskej, rodičovskej, synovskej, bratskej a sesterskej.⁵ Tento, nazvime ho „kresťanský model manželstva a rodiny“ stojí v opozícii k sekularizovaným a zindividualizovaným vzorcom manželského a rodinného života. V empirickej sociológii sa často hovorí o procese radikálnych premien manželsko-rodinného života v súčasnom svete. Najmä v západnej kultúre sa v rodinnom živote zaznamenávajú výrazné zmeny.⁶ Jednou z charakteristických črt súčasnej rodiny je jej zmenšujúca sa početnosť. Z rodiny veľkej, objímajúcej niekoľko pokolení, bývajúcich pod jednou strechou, pritom mnohodetnej, sa súčasná rodina mení na malú, objímajúcu len rodičov a deti, a navyše aj s nízkym počtom detí, prípadne bez detí. Mnohodetné rodiny sú dnes zriedkavosťou.⁷

2 Išlo o kvantitatívny výskum, zrealizovaný prostredníctvom dotazníka ankety. Terénne zbieranie dát sa uskutočnilo v novembri 2006. Cieľovou skupinou (základným súborom) bola sedemnásť- – osemnásťročná mládež Spišskej diecézy. Zo základného súboru bol zámerne náhodným spôsobom vyčlenený výberový súbor, ktorý tvorilo 663 mladých ľudí (24 tried z ôsmich štátnych a jednej cirkevnej školy). Zrealizovaný súbor predstavuje 629 respondentov, čo tvorí 94,87 % výberového súboru. Viac k metodológii vlastného empirického výskumu pozri ŠTEFAŇAK, O.: *Religiozita mládeže : Na príklade Spišskej diecézy*. Ružomberok : Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity, 2009, s. 61–82.

3 Porov. MARIAŇSKI, J.: *Kryzys moralny czy transformacja wartości?* Lublin : Towarzystwo Naukowe KUL, 2001, s. 330.

4 Porov. SMYCZEK, L.: *Dynamika przemian wartości moralnych w świadomości młodzieży licealnej*. Lublin : Towarzystwo Naukowe KUL, 2002, s. 302–303.

5 Porov. KOWALCZYK, S.: *Człowiek a społeczność*. Lublin : Wydawnictwo KUL, 2005, s. 271.

6 Porov. SCOTT, J., MARSHALL, J.: *A Dictionary of Sociology*. Oxford University Press, 2005, s. 383.

7 Porov. *Wiara, modlitwa i życie w Kościele Katowickim : Uchwały i synodu Diecezji Katowickiej*. Katowice, 1976, s. 153.

Pravdepodobne nebudeme súhlasiť s tvrdením, že na vyšší stupeň našej religiozity vplýva výlučne to, že bývame na dedine, alebo že sme sa narodili ako žena, alebo že patríme do kategórie seniorov a pod. Na stupeň religiozity vplývajú mnohé a rôzne faktory, ktoré sú medzi sebou viac alebo menej prepojené. Sociológovia ich skúmajú, opisujú a klasifikujú. Medzi tieto „vierotvorné“ faktory môžeme zaradiť predovšetkým rodinu, ktorá je kolískou každého človeka, ľudskú i náboženskú atmosféru v nej, spôsob výchovy detí i početnosť rodiny. V prípade poslednej menovanej premennej, ktorej vzťahom k religiozite sa zaoberá aj táto štúdia, si možno predstaviť príčinnno-následný vzťah aj opačne – možno povedať, že početnosť rodiny vplýva na religiozitu, ale možno povedať aj to, že religiozita vplýva na početnosť rodiny. Nie bezdôvodne predpokladáme, že mládež z viacdetných rodín častejšie deklaruje náboženské postoje a správanie ako mládež z rodín s menším počtom detí (súrodencov).

Prechádzajúc k empirickej časti štúdie treba podotknúť, že o religiozite nemožno hovoriť ako o nejakej jednorozmernej záležitosti – v sociológii náboženstva poznáme viacero tzv. parametrov religiozity.⁸ V tejto sociologickej analýze zohľadníme štyri základné rozmery náboženského zaangažovania – náboženskú ideológiu, náboženskú prax, náboženské vedomosti a skúsenosť viery. Na predstavenom teoretickom základe možno vysloviť aj nasledujúce vedeckovýskumné hypotézy, ktoré sa pokúsím v nasledujúcich sociologických analýzach verifikovať – potvrdiť, vyvrátiť, resp. modifikovať. Hypotéza 1: Predpokladám, že mládež z viacdetných rodín častejšie verí vo vybrané náboženské pravdy ako mládež z rodín s menším počtom detí. Hypotéza 2: Predpokladám, že mládež z rodín s menším počtom detí zriedkavejšie realizuje náboženské úkony ako mládež z viacdetných rodín. Hypotéza 3: Predpokladám, že mládež z viacdetných rodín deklaruje vyššiu úroveň náboženských vedomostí ako mládež z rodín s menším počtom detí. Hypotéza 4: Predpokladám, že mládež z rodín s menším počtom detí zriedkavejšie deklaruje náboženské skúsenosti ako mládež z viacdetných rodín.

2. Početnosť rodiny a náboženská ideológia

Jadrom viery každého náboženstva je jeho teológia alebo – jednoducho povedané – vyznávané náboženské pravdy. Len v rámci istého konkrétného súboru vyznávaných právd viery získavajú ostatné aspekty spojitost. Pravdepodobne skôr nazveme nábožensky založeným človekom jednoduchého veriaceho človeka ako skeptika, ktorý má mnoho teologických vedomostí. Z toho vyplýva, že ideologický rozmer možno uznať za nevyhnutný, aj keď často nepostačujúci, aspekt náboženského zaangažovania.⁹ Spomedzi rôznych právd viery,

8 Porov. PIWOWARSKI, W.: *Sociologia religii*. Lublin : Wydawnictwo KUL, 2000, s. 65–66.

9 Porov. STARK, R., GLOCK, Ch. Y.: Wymiary zaangażowania religijnego. In: *Sociologia religii : Antologia tekstów*. Ed. W. Piwowarski. Kraków : NOMOS, 2003, s. 185.

ktoré sú prítomné v náboženskej tradícii Slovákov, som pre potreby tejto analýzy vybral náboženskú pravdu o jestvovaní osobného Boha a tiež o jestvovaní večného trestu za hriechy – pekla (tabuľka 1).¹⁰

V celej skupine skúmanej populácie mládeže, ktorá zodpovedala aj otázku o počte súrodencov (N = 626), rozhodne alebo skôr verí v existenciu osobného Boha 63,9 %, rozhodne alebo skôr v neho neverí 22,8 % a nevie sa jednoznačne vyjadriť 13,1 %.¹¹ V jestvovanie pekla rozhodne alebo skôr verí 53,5 %, rozhodne alebo skôr v to neverí 32,8 % a nevie sa jednoznačne vyjadriť 13,3 % skúmaných mladých ľudí.¹² Takéto zloženie percentuálnych ukazovateľov môže poskytnúť empirickej sociológii zaujímavé porovnania vzhľadom na rôzne demografické a sociálne charakteristiky. Skúsme sa teraz bližšie pozrieť na prípadné rozdiely medzi jednotlivými kategóriami skúmanej mládeže vzhľadom na rôzny počet detí v rodine.

Tabuľka 1. Viera v osobného Boha, presvedčenie o existencii pekla a početnosť rodiny

Viera v osobného Boha	Jedno- alebo dvojdetná rodina	Trojdetná rodina	Štvor- a viacdetná rodina	Spolu
Rozhodne verí	23,4 %	39,8 %	56,9 %	38,3 %
Skôr verí	30,2 %	26,9 %	18,1 %	25,6 %
Skôr neverí	13,9 %	15,1 %	9,6 %	12,9 %
Rozhodne neverí	13,1 %	9,1 %	6,4 %	9,9 %
Ťažko povedať	19,4 %	9,1 %	8,5 %	13,1 %
Neodpovedal(a)	–	–	0,5 %	0,2 %
Spolu	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %
Viera v existenciu pekla	Jedno- alebo dvojdetná rodina	Trojdetná rodina	Štvor- a viacdetná rodina	Spolu
Rozhodne verí	13,9 %	22,6 %	37,2 %	23,5 %
Skôr verí	27,8 %	32,3 %	30,9 %	30,0 %
Skôr neverí	22,2 %	17,2 %	12,8 %	17,9 %
Rozhodne neverí	19,0 %	15,6 %	8,5 %	14,9 %
Ťažko povedať	16,7 %	11,8 %	10,1 %	13,3 %
Neodpovedal(a)	0,4 %	0,5 %	0,5 %	0,5 %
Spolu	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

10 Na území Spišskej diecézy bol realizovaný empirický výskum podobného zamerania v roku 1998, ale keďže boli použité iné dotazníkové otázky, metodologicky nie je možné porovnávať jednotlivé ukazovatele religiozity. (Porov. SEČKA, Š.: *Starostlivosť Cirkvi o mládež – výchova k zrelej viere : Náboženská skúsenosť stredoškolskej mládeže*. Doktorská práca. Bratislava 2000.) Z podobného dôvodu nie je možné porovnávať prezentované ukazovatele religiozity s výsledkami empirického výskumu v prostredí mládeže Košickej arcidiecézy z roku 2000. (Porov. KUBÍK, F.: *Religiozita učňovskej mládeže na území Košickej arcidiecézy*. Kapušany : Bens, 2002.) Na základe spomenutých skutočností budem ďalej uvedené ukazovatele religiozity mládeže Spišskej diecézy porovnávať skôr s výsledkami empirických výskumov religiozity slovenských katolíkov a poľskej mládeže.

Vzhľadom na počet detí v rodine zaznamenávame v prípade viery v osobného Boha štatisticky významnú závislosť so strednou silou ($\chi^2 = 60,829$; $df = 10$; $p < 0,0005$; $V = 0,220$). Mladí ľudia zo štvor- a viacdetných rodín častejšie deklarujú vieru v osobného Boha (75,0 %) ako ich kolegovia z rodín s tromi deťmi (66,7 %) a podstatne častejšie ako mladí ľudia z dvoj- a jednodetných rodín (53,6 %). Mládež z menej početných rodín (jedno- a dvojdetných) sa navyše vyznačuje pomerne vysokou mierou nerozhodnosti v danej otázke – takmer jedna pätina z nich uvádza možnosť „ťažko povedať“.

Aj v prípade korelácie rozdielného počtu detí v rodine a presvedčenia skúmanej mládeže o jestvovaní pekla zaznamenávame štatisticky významnú závislosť ($\chi^2 = 43,414$; $df = 10$; $p < 0,0005$; $V = 0,186$). Podobne ako v predošlej analýze, aj tu mladí ľudia zo štvor- a viacdetných rodín častejšie deklarujú vieru v jestvovanie pekla (68,1 %) ako ich kolegovia z rodín s tromi deťmi (54,9 %) a podstatne častejšie ako mladí ľudia z dvoj- a jednodetných rodín (41,7 %). Na základe predstavených empirických analýz sa zdá, že mládež z menej početných rodín nielen zriedkavejšie verí, ale aj zriedkavejšie sa zaujíma o jestvovanie osobného Boha i večného trestu za hriechy ako mladí ľudia z rodín s väčším počtom detí. Takýto výsledok možno vysvetľovať aj ako príliš úzky pohľad mládeže z menej početných rodín, ktorej chýba praktická skúsenosť bohatších sociálnych vzťahov, ich problémov a dôsledkov.

3. Početnosť rodiny a náboženská prax

Náboženské úkony sú vo vedeckej i laickej verejnosti pokladané za najviac viditeľné znaky religiozity, ktoré sa dajú merať a štatisticky analyzovať. Nie je teda nič divné na tom, že od začiatku empirických výskumov religiozity boli špeciálne exponované. Je zrejmé, že v náboženstve môže vystupovať metafyzický prvok, ktorý nemožno vedecky analyzovať. Avšak také náboženstvo, aké poznáme, jestvuje v materiálnom svete a nemožno ho vnímať výlučne, ba dokonca ani predovšetkým v metafyzických kategóriách.¹³ O náboženskom zaangažovaní vo „viditeľnom“ svete svedčia okrem iného aj verejné a súkromné náboženské úkony.

Na základe takéhoto rozdelenia náboženských úkonov som pre potreby tejto analýzy vybral z každého druhu po jednom: deklarácie skúmanej mládeže o frekvencii účasti na svätej omši a deklarácie o frekvencii súkromnej mod-

11 V prostredí slovenských katolíkov boli zaznamenané o niečo „vyššie“ ukazovatele viery v osobného Boha. Porov. KUNÍKOVÁ, M.: Náboženská prax, viera, skúsenosť a poznatky slovenských katolíkov. In: MATULNÍK, J., a i.: *Analýza religiozity katolíkov na Slovensku : Poznatky zo sociologického výskumu*. Bratislava : Teologická fakulta Trnavskej univerzity, 2008, s. 32–33.

12 V jestvovanie pekla o niečo častejšie verí poľská mládež. Porov. MARIAŃSKI, J.: *Emigracja z Kościoła : Religijność młodzieży polskiej w warunkach zmian społecznych*. Lublin : Wydawnictwo KUL, 2008, s. 272.

13 Porov. STARK, R., GLOCK, Ch. Y.: Wymiary zaangażowania religijnego. In: *Sociologia religii : Antologia tekstów*, s. 183.

litby (tabuľka 2). V celej skupine skúmanej populácie, ktorá zodpovedala aj otázku o počte súrodencov ($N = 626$), každú nedeľu prichádza na svätú omšu 34,7 %, aspoň raz – dvakrát do mesiaca tak robí 25,5 % a na veľké sviatky, prípadne pri príležitosti rodinných slávností, je to 22,9 %. V tej istej skupine deklaruje každodennú súkromnú modlitbu 27,6 %, modlitbu aspoň z času na čas 30,4 % a zriedkavú súkromnú modlitbu 22,3 % respondentov.¹⁴

Zo zorného uhla početnosti rodiny skúmanej mládeže môžeme v otázke frekvencie ich účasti na svätej omši hovoriť o štatisticky významnej závislosti so strednou silou ($\chi^2 = 79,638$; $df = 14$; $p < 0,0005$; $V = 0,252$). Percentuálne rozdiely medzi jednotlivými skupinami mladých ľudí sú značné – všetko v súlade s prijatou vedeckovýskumnou hypotézou, ktorá tvrdí, že mládež z rodín s menším počtom detí zriedkavejšie realizuje náboženské úkony ako mládež z viacdenných rodín. Najviac sa od ostatných odlišujú mladí ľudia zo štvor- a viacdenných rodín, spomedzi ktorých viac ako polovica prichádza na svätú omšu minimálne každú nedeľu – v skupine mládeže z jedno- a dvojdetných rodín je to len jedna pätina.

Tabuľka 2. Účasť na svätej omši, súkromná modlitba a početnosť rodiny

Účasť na svätej omši	Jedno- alebo dvojdetná rodina	Trojdetná rodina	Štvor- a viacdenná rodina	Spolu
Každú nedeľu	21,0 %	32,8 %	54,8 %	34,7 %
Takmer každú nedeľu	17,1 %	19,9 %	15,4 %	17,4 %
Raz – dvakrát do mesiaca	8,3 %	8,1 %	8,0 %	8,1 %
Len vo veľké sviatky	15,9 %	11,3 %	7,4 %	12,0 %
Len pri sobáší, pohrebe	12,3 %	13,4 %	6,4 %	10,9 %
Nikdy v poslednom roku	6,0 %	6,5 %	1,6 %	4,8 %
Vôbec nechodí	19,4 %	7,0 %	6,4 %	11,8 %
Neodpovedal(a)	–	1,1 %	–	0,3 %
Spolu	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %
Súkromná modlitba	Jedno- alebo dvojdetná rodina	Trojdetná rodina	Štvor- a viacdenná rodina	Spolu
Každý deň	20,6 %	24,7 %	39,9 %	27,6 %
Raz za niekoľko dní	12,3 %	14,5 %	18,1 %	14,7 %
V nedele a sviatky	0,8 %	2,2 %	1,1 %	1,3 %
Z času na čas	13,9 %	15,6 %	13,8 %	14,4 %
Vo vážnejších situáciách	12,3 %	11,8 %	6,9 %	10,5 %
Veľmi zriedka	15,1 %	9,7 %	9,6 %	11,8 %
Nikdy	24,6 %	21,0 %	10,1 %	19,2 %
Neodpovedal(a)	0,4 %	0,5 %	0,5 %	0,5 %
Spolu	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

14 V prostredí slovenských katolíkov boli prirodzene zaznamenané o niečo „vyššie“ ukazovatele frekvencie účasti na svätej omši (minimálne každú nedeľu – 41,5 %), ako aj frekvencie súkromnej modlitby (minimál-

Zo zorného uhla početnosti rodiny skúmanej mládeže môžeme v otázke frekvencie ich účasti na svätej omši hovoriť o štatisticky významnej závislosti so strednou silou ($\chi^2 = 79,638$; $df = 14$; $p < 0,0005$; $V = 0,252$). Percentuálne rozdiely medzi jednotlivými skupinami mladých ľudí sú značné – všetko v súlade s prijatou vedeckovýskumnou hypotézou, ktorá tvrdí, že mládež z rodín s menším počtom detí zriedkavejšie realizuje náboženské úkony ako mládež z viacdenných rodín. Najviac sa od ostatných odlišujú mladí ľudia zo štvor- a viacdenných rodín, spomedzi ktorých viac ako polovica prichádza na svätú omšu minimálne každú nedeľu – v skupine mládeže z jedno- a dvojdetných rodín je to len jedna pätina.

Na základe získaných empirických výsledkov možno tvrdiť, že početnosť rodiny skúmaných mladých ľudí spôsobuje štatisticky významné rozdiely aj v prípade deklarovanej frekvencie ich súkromnej modlitby ($\chi^2 = 39,102$; $df = 14$; $p < 0,0005$; $V = 0,177$). Možno si všimnúť, že mládež zo štvor- a viacdenných rodín deklaruje každodennú modlitbu až dvakrát častejšie (39,9 %) ako mladí ľudia z jedno- a dvojdetných rodín (20,6 %). Presne opačné výsledky sa zaznamenávajú v prípade „priznania“ k ľahostajnosti vo vzťahu k modlitbe – mladí ľudia z jedno- a dvojdetných rodín deklarujú veľmi zriedkavú alebo nijakú modlitbu dvakrát častejšie (39,7 %) ako mládež zo štvor- a viacdenných rodín (19,7 %). Možno teda uzavrieť, že početnejšie rodiny pozitívne vplývajú aj na častejšiu (spoločnú) účasť na svätej omši, aj na častejšiu (spoločnú) modlitbu. Svoje pritom iste zohráva aj osobný príklad rodičov a súrodencov, ale to je už námet pre ďalšie zaujímavé empirické výskumy.

4. Početnosť rodiny a náboženské vedomosti

Intelektuálny parameter religiozity sa spája s očakávaním, že religiózne osoby sa budú vyznačovať prinajmenšom istým minimom vedomostí o základných dogmách svojej viery, o jej obradoch, svätých knihách a tradíciách. Vedomosti a vyznávané pravdy viery (dogmy) ako rozmery religiozity sú úzko spojené, pretože vedomosti o vyznávaných pravdách viery sú nevyhnutnou vstupnou podmienkou ich akceptácie.¹⁵ Je zrejmé, že samotné vedomosti ešte nemusia byť prejavom religiozity (človek sa môže zaoberať náboženstvom aj ako študijným materiálom bez toho, že by veril v to, čo študuje), avšak v spojení s ostatnými rozmermi religiozity môžu svedčiť, aj svedčia o „zrelej viere“.

Spomedzi rôznych náboženských vedomostí, ktoré sú nejakým spôsobom spojené s prevládajúcou formou náboženstva v „krajine pod Tatrami“, som

ne raz za deň – 39,9 %). Porov. KUNÍKOVÁ, M.: Náboženská prax, viera, skúsenosť a poznatky slovenských katolíkov. In: MATULNÍK, J., a i.: *Analýza religiozity katolíkov na Slovensku : Poznatky zo sociologického výskumu*, s. 24, 30.

15 Porov. STARK, R., GLOCK, Ch. Y.: Wymiary zaangażowania religijnego. In: *Sociologia religii : Antologia tekstów*, s. 184–185.

pre potreby tejto analýzy vybral poznanie mien štyroch evanjelistov a mena vlastného farára (tabuľka 3). V celej skupine skúmanej populácie mladých ľudí, ktorá zodpovedala aj otázku o počte súrodencov ($N = 626$), vie vymenovať všetkých štyroch evanjelistov 50,3 %, niektorých vie vymenovať 11,2 % a k úplnej nevedomosti v tejto oblasti sa priznáva 37,4 % respondentov.¹⁶ V tej istej skupine vie správne povedať meno vlastného farára 50,5 % skúmaných mladých ľudí, kým 44,6 % z nich to nevie.

Vzhľadom na deklarovaný počet súrodencov skúmanej mládeže sa v prípade poznania mien štyroch evanjelistov zaznamenáva štatisticky významná závislosť ($\chi^2 = 34,489$; $df = 6$; $p < 0,0005$; $V = 0,166$). Mladí ľudia zo štvor- a viacdenných rodín vedia omnoho častejšie správne vymenovať štyroch evanjelistov (66,0 %) ako ich kolegovia z rodín s menším počtom detí (40,9 % – 47,3 %). Mládež z menej početných rodín sa skôr priznáva k vedomostným nedostatkom v danej problematike.

Tabuľka 3. Znalosť mien evanjelistov, poznanie mena vlastného farára a početnosť rodiny

Znalosť mien evanjelistov	Jedno- alebo dvojdetná rodina	Trojdetná rodina	Štvor- a viacdenná rodina	Spolu
Úplná odpoveď	40,9 %	47,3 %	66,0 %	50,3 %
Čiastočná odpoveď	13,9 %	9,7 %	9,0 %	11,2 %
Nevie vymenovať	44,4 %	42,5 %	22,9 %	37,4 %
Neodpovedal(a)	0,8 %	0,5 %	2,1 %	1,1 %
Spolu	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %
Poznanie mena vlastného farára	Jedno- alebo dvojdetná rodina	Trojdetná rodina	Štvor- a viacdenná rodina	Spolu
Správna odpoveď	41,3 %	51,1 %	62,2 %	50,5 %
Nesprávna odpoveď	0,8 %	1,6 %	2,1 %	1,4 %
Nevie povedať	56,0 %	40,3 %	33,5 %	44,6 %
Neodpovedal(a)	2,0 %	7,0 %	2,1 %	3,5 %
Spolu	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

V prípade korelácie rozdielného počtu detí v rodine a poznatkov skúmanej mládeže na tému mena vlastného farára možno taktiež hovoriť o štatisticky významnom vplyve ($\chi^2 = 33,118$; $df = 6$; $p < 0,0005$; $V = 0,163$). Percentuálne ukazovatele potvrdzujú prijatú vedeckovýskumnú hypotézu, ktorá tvrdí, že

16 V prostredí slovenských katolíkov boli zaznamenané o niečo „vyššie“ ukazovatele poznania mien štyroch evanjelistov. Porov. KUNÍKOVÁ, M.: Náboženská prax, viera, skúsenosť a poznatky slovenských katolíkov. In: MATULNÍK, J., a i.: *Analýza religiozity katolíkov na Slovensku : Poznatky zo sociologického výskumu*, s. 35.

mládež z viacdetných rodín deklaruje vyššiu úroveň náboženských vedomostí ako mládež z rodín s menším počtom detí (rozdiely v prípade správnej odpovede sú 15 % – 20 %). Možno teda tvrdiť, že vo viacpočetných rodinách jestvuje účinnejšia náboženská formácia aj v oblasti odovzdávania náboženských vedomostí ako v rodinách s menším počtom detí.

5. Početnosť rodiny a skúsenosť viery

Náboženská viera je niečím viac ako len súhrnom vyznávaných doktrín, náboženských úkonov a vedomostí. Možno povedať, že náboženstvo je zakorenené v špecifickej duchovnej štruktúre človeka. Náboženská skúsenosť, ktorá je základom všetkých iných náboženských činností, sa prejavuje v pocite kontaktu s Niekým, kto je uznávaný ako Svätý, Božský, Nadprirodzený, Transcendentný. Náboženská skúsenosť najplnšie vyjadruje osobný vzťah človeka k Bohu, stavia most medzi „každodennosťou“ a „sviatočnosťou“. Prejavuje sa v konkrétnych postojoch a rôznych formách, avšak len zriedkavo v nezvyčajných spôsoboch prežívania Božstva.¹⁷

V sociologických výskumoch sa opisovaný parameter religiozity zaznamenáva pomocou rôznych empirických ukazovateľov. Pre potreby tejto analýzy som vybral deklarácie skúmanej mládeže na tému zakúsenia pocitu Božej blízkosti a presvedčenia o Božej pomoci v ťažkostiach (tabuľka 4). V celej skupine skúmanej populácie, ktorá zodpovedala aj otázku o počte súrodencov ($N = 626$), potvrdzuje zakúsenie pocitu Božej blízkosti 28,3 %, takúto skúsenosť popiera 39,8 % a kdesi v strede sa pohybuje 30,8 % respondentov. V tej istej skupine rozhodne alebo skôr deklaruje presvedčenie o Božej pomoci v ťažkostiach 65,3 %, takúto pomoc popiera 21,9 % a nevie sa vyjadriť 12,5 % skúmaných mladých ľudí.¹⁸

Vzhľadom na početnosť rodiny skúmanej mládeže zaznamenávame v otázke zakúsenia pocitu Božej blízkosti štatisticky významnú závislosť ($\chi^2 = 31,958$; $df = 6$; $p < 0,0005$; $V = 0,160$). Mladí ľudia zo štvor- a viacdetných rodín častejšie deklarujú zakúsenie pocitu Božej blízkosti (37,2 %) ako ich kolegovia z rodín s tromi deťmi (30,6 %) a podstatne častejšie ako mladí ľudia z dvoj- a jednodetných rodín (19,8 %). Viac ako polovica mládeže z menej početných rodín (jedno- a dvojdetných) výslovne tvrdí, že vo svojom živote nikdy nezakúsila niečo také, čo by sa dalo nazvať pocitom Božej blízkosti. Na okraj tejto analýzy chcem poznamenať, že pomerne nízke percento kladných odpovedí je sčasti metodologickým faktom. Je totiž mož-

¹⁷ Porov. MARIAŃSKI, J.: *Kondycja religijna i moralna młodych Polaków*. Kraków : NOMOS, 1991, s. 31.

¹⁸ V prostredí slovenských katolíkov boli v prípade zakúsenia pocitu Božej blízkosti zaznamenané podstatne „vyššie“ ukazovatele (70,9 %), zatiaľ čo v prípade presvedčenia o Božej pomoci v ťažkostiach len o niečo „vyššie“ (73,1 %). Zaznamenané výrazné rozdiely v prípade prvej premennej môžu byť, aj v značnej miere sú, dôsledkom použitia rôznych foriem výskumných otázok. Porov. KUNÍKOVÁ, M.: Náboženská prax, viera, skúsenosť a poznatky slovenských katolíkov. In: MATULNÍK, J., a i.: *Analýza religiozity katolíkov na Slovensku : Poznatky zo sociologického výskumu*, s. 37.

né i pravdepodobné, že „hrozba“ doplňujúcej (nepovinnnej) otázky v prípade udeľenia kladnej odpovede pobádala niektorých respondentov k označeniu odpovede „ťažko povedať“.¹⁹

Tabuľka 4. Zakúsenie pocitu Božej blízkosti, presvedčenie o Božej pomoci v ťažkostiach a početnosť rodiny

Zakúsenie pocitu Božej blízkosti	Jedno- alebo dvojdetná rodina	Trojdetná rodina	Štvor- a viacdetná rodina	Spolu
Áno	19,8 %	30,6 %	37,2 %	28,3 %
Nie	51,6 %	37,1 %	26,6 %	39,8 %
Ťažko povedať	27,8 %	30,6 %	35,1 %	30,8 %
Neodpovedal(a)	0,8 %	1,6 %	1,1 %	1,1 %
Spolu	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %
Presvedčenie o Božej pomoci v ťažkostiach	Jedno- alebo dvojdetná rodina	Trojdetná rodina	Štvor- a viacdetná rodina	Spolu
Rozhodne áno	22,2 %	33,9 %	47,3 %	33,2 %
Skôr áno	32,1 %	31,2 %	33,0 %	32,1 %
Skôr nie	14,7 %	11,3 %	7,4 %	11,5 %
Rozhodne nie	15,5 %	10,2 %	3,7 %	10,4 %
Ťažko povedať	15,5 %	12,4 %	8,5 %	12,5 %
Neodpovedal(a)	–	1,1 %	–	0,3 %
Spolu	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Početnosť rodiny skúmaných mladých ľudí spôsobuje štatisticky významné rozdiely aj v prípade ich presvedčenia o Božej pomoci v ťažkostiach ($\chi^2 = 48,741$; $df = 10$; $p < 0,0005$; $V = 0,197$). Podobne ako v predošlej analýze, aj tu mladí ľudia zo štvor- a viacdetných rodín častejšie deklarujú presvedčenie o Božej pomoci v ťažkostiach (80,3 %) ako ich kolegovia z rodín s tromi deťmi (65,1 %) a mladí ľudia z dvoj- a jednodetných rodín (54,3 %). Na základe predstavených empirických analýz možno povedať, že žiaci z menej početných rodín sa pomerne často spoliehajú len na svetské istoty (rodinné zázemie, ekonomický status, vzdelanie, či kariéru), kým ich kolegovia z početnejších rodín častejšie hľadajú i zakúšajú Božiu pomoc v ťažkostiach pozemského života.

Záver

Na zakončenie sociologickej analýzy vplyvu početnosti rodiny na vybrané ukazovatele religiozity mládeže treba povedať, že tento vplyv je štatisticky významný a jednoznačný. Vo vedeckovýskumných hypotézach som predpokladal, že mládež z viacdetných rodín častejšie verí vo vybrané náboženské pravdy ako mládež z rodín s menším počtom detí. Ukázalo sa, že tento predpoklad bol pravdivý aj v prípade viery v osobného Boha, aj v prípade viery v jestvovanie večného trestu za hriechy. Ďalej som predpokladal, že mládež z rodín s menším počtom detí zriedkavejšie realizuje náboženské úkony ako mládež z viacdetných rodín. Aj tento predpoklad sa potvrdil – konkrétne vzhľadom na frekvenciu účasti na svätej omši a súkromnej modlitby. K zaznamenanému vplyvu možno dodať aj nasledujúce logické vysvetlenie: Je zrejmé, že rodičia nie vždy môžu ísť na svätú omšu – v takom prípade je dôležité, či deti majú s kým ísť do kostola (napr. so staršími súrodencami), alebo nie.

V ďalšej vedeckovýskumnej hypotéze som predpokladal, že mládež z viacdetných rodín deklaruje vyššiu úroveň náboženských vedomostí ako mládež z rodín s menším počtom detí. Aj táto hypotéza sa potvrdila – konkrétne v prípade znalosti mien štyroch evanjelistov a mena vlastného farára. Nakoniec som predpokladal, že mládež z rodín s menším počtom detí zriedkavejšie deklaruje náboženské skúsenosti ako mládež z viacdetných rodín. Aj tento predpoklad sa na základe analyzovaných prejavov náboženskej skúsenosti potvrdil – najmä v prípade presvedčenia o Božej pomoci v ťažkostiach, ale aj v prípade deklarovaného zakúsenia pocit Božej blízkosti.

Mnohí sociológovia poukazujú na situáciu „našich dní“, keď v štatisticky priemernej rodine západného sveta (aj na Slovensku) je čoraz viac dedov a pradedov, a čoraz menej vnukov a pravnukov. V tradičných spoločnostiach staršie osoby predstavovali nevelké percento populácie. Pritom – predstavujúc určitú zriedkavosť – sa činne zúčastňovali na rodinnom živote. Dnes predstavujú jednu pätinu až jednu štvrtinu ľudstva, ktorá vytvára vlastné organizácie a inštitúcie zamerané na uspokojovanie svojich potrieb. Táto nová situácia spôsobuje mnoho problémov spojených s rodinnými väzbami medzi generáciami v rodine a aj s odovzdávaním pokladu viery budúcim generáciám.²⁰ Pozitívny vzťah medzi početnosťou rodiny skúmanej mládeže a ukazovateľmi religiozity dáva vyslovenej téze taktiež nepriamo za pravdu.

Použitá literatúra

DYCZEWSKI, L.: *Więź między pokoleniami w rodzinie*. Lublin : Towarzystwo Naukowe KUL, 2002.

20 Porov. DYCZEWSKI, L.: *Więź między pokoleniami w rodzinie*. Lublin : Towarzystwo Naukowe KUL, 2002, s. 53.

- KOWALCZYK, S.: *Człowiek a społeczność*. Lublin : Wydawnictwo KUL, 2005.
- KUBÍK, F.: *Religiozita učňovskej mládeže : Na území Košickej arcidiecézy*. Kapušany : Bens, 2002.
- KUNÍKOVÁ, M.: Náboženská prax, viera, skúsenosť a poznatky slovenských katolíkov. In: MATULNÍK, J., a i.: *Analýza religiozity katolíkov na Slovensku : Poznatky zo sociologického výskumu*. Bratislava : Teologická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2008, s. 17–46.
- MARIAŃSKI, J.: *Kondycja religijna i moralna młodych Polaków*. Kraków : NOMOS, 1991.
- MARIAŃSKI, J.: *Kryzys moralny czy transformacja wartości?* Lublin : Towarzystwo Naukowe KUL, 2001.
- MARIAŃSKI, J.: Ideologia religijna. in: *Leksykon socjologii religii*. Ed. M. Libiszowska-Żółtkowska, J. Mariański. Warszawa : Verbinum, 2004, s. 147.
- MARIAŃSKI, J.: *Emigracja z Kościoła : Religijność młodzieży polskiej w warunkach zmian społecznych*. Lublin : Wydawnictwo KUL, 2008.
- PIWOWARSKI, W.: *Socjologia religii*. Lublin : Wydawnictwo KUL, 2000.
- SCOTT, J., MARSHALL, J.: *A Dictionary of Sociology*. Oxford University Press, 2005.
- SEČKA, Š.: *Starostlivosť Cirkvi o mládež – výchova k zrelej viere : Náboženská skúsenosť stredoškolskej mládeže*. Doktorská práca. Bratislava 2000.
- SMYCZEK, L.: *Dynamika przemian wartości moralnych w świadomości młodzieży licealnej*. Lublin : Towarzystwo Naukowe KUL, 2002.
- STARK, R., GLOCK Ch. Y.: Wymiary zaangażowania religijnego. In: *Socjologia religii : Antologia tekstów*. Ed. W. Piwowarski. Kraków : NOMOS, 2003, s. 182–187.
- ŠTEFAŇAK, O.: *Religiozita mládeže : Na príklade Spišskej diecézy*. Ružomberok : Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity, 2009.
- Wiara, modlitwa i życie w Kościele Katowickim : Uchwały i synodu Diecezji Katowickiej*. Katowice, 1976.

PhDr. Ondrej Štefaňak, PhD.
Filozofická fakulta Katolíckej univerzity
Katedra žurnalistiky
Hrabovská cesta 1
034 01 Ružomberok